

FÖRSLAG
TILL
LAGAR

INNEFATTANDE INSKRÄNKNING I RÄTTEN ATT ERHALLA
ÄGOSTYCKNING AV FASTIGHET, VARTILL HÖRA
STRÖÄNGAR, ÄVEN SOM FÖRBUD MOT
AVSÖNDRING AV SÅDANA ÄNGAR

UPPRÄTTADE INOM KUNGL. JORDBRUKSDEPARTEMENTET

AV

TILLKALLADE SAKKUNNIGE

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. jordbruksdepartementet.

På grund av nådigt bemyndigande har Herr Statsrådet den 31 december 1915 uppdragit åt undertecknade att såsom sakkunnige verkställa utredning angående beredande av rättslig möjlighet att vid bildande av odlingslägenheter i Norrland och Dalarna tillvarataga för odling tjänliga ströängar.

Under sitt arbete hava de sakkunnige kommit till den uppfattningen, att det för lösningen av det spörsmål den anbefallda utredningen avser är av vikt, att ett omedelbart ingripande från lagstiftningens sida kommer till stånd i syfte att förebygga bildande av fastigheter, som bestå av allenast ströängar eller av dylika ängar jämte skogsmark.

Då enligt de sakkunniges mening härmed ej utan olägenhet kan anstå till dess de sakkunniges uppdrag blivit slutfört, hava de an-

sett sig böra redan nu framlägga förslag till erforderliga bestämmelser i omnämnda ämne. De sakkunnige få alltså till Herr Statsrådet överlämna förslag till

1) lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark, samt

2) lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark,
jämte motiv till nämnda lagförslag.

Stockholm den 17 februari 1917.

E. MARKS VON WÜRTEMBERG.

PAUL HELLSTRÖM. KARL GRUBBSTRÖM. AND. HOLMGREN.

E. HAGLUND. A. E. RODHE.

Förslag

till

Lag

huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

Häri genom förordnas som följer:

Höra till fastighet inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark ängar utom fastighetens egentliga ägoområde (ströängar) och sökes hos Konungens befallningshavande tillstånd till ägostyckning, varigenom skulle bildas en eller flera lotter, som jämlikt bestämmelserna i 3 § av lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning äro att anse såsom tjänliga för jordbruk, må ej tillstånd meddelas, med mindre ängarna äro avsedda att läggas till sådan lott.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 januari 1923. Den äger tillämpning jämväl i avseende å ägostyckning, till vilken före lagens ikraftträdande tillstånd blivit sökt men ännu icke lämnat; dock att, där ansökning inkommit till Konungens befallningshavande före den 1 mars 1917 eller tillstånd sedermera men innan lagen trätt i kraft sökes på grund av avhandling, som upprättats före nyssnämnda dag, lagen ej skall tillämpas.

Förslag

till

Lag

om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

Härigenom förordnas, att inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark ängar utom fastighets egentliga ägoområde (ströängar) ej må genom avsöndring skiljas från fastigheten i annat fall än då äng, som är belägen å kronomark, överlåtes å kronan eller äng inom allmänning överlåtes å delägarna i allmänningen.

Denna lag träder kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 januari 1923. Har avhandling rörande jordavsöndring blivit upprättad före den 1 mars 1917 och till Konungens befallningshavande ingivits för fastställelse innan lagen trätt i kraft, skall lagen icke äga tillämpning.

Motiv.

Den s. k. norrlandskommittén föreslog i sitt den 27 oktober 1904 avgivna betänkande särskilda bestämmelser om ägostyckning i de fem norrländska länen. Kommittén framhöll i sina motiv till detta förslag, att kommittén gjort den erfarenheten, att ägostyckning i nämnda län i stor utsträckning använts på ett sätt, som vore till men för jordbruket, i det att inägojord avstyckades utan att därmed följde erforderlig husbehovsskog, betes- och odlingsmark, vilket hade sin grund däri, att trävarubolagen på många platser vore villiga att avhända sig den för bolagen ofta mera besvärliga än inbringande inägojorden men visade en avgjord och lätt förklarlig obenägenhet att låta skogsmarken medfölja.

Med föranledande av vad kommittén sålunda yttrat och i avbidan på slutlig prövning av kommitténs förslag till särskild ägostyckningslag för Norrland meddelades genom lag den 16 juni 1905 provisoriskt för tiden till den 1 januari 1910 vissa stadganden i ämnet.

Dessa stadganden voro till sitt innehåll huvudsakligen desamma, som sedermera inflöto i den nu gällande lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning. De föreskrifter, som i sistnämnda lag lämnas angående villkoren för rätten att genom ägostyckning uppdelas ett hemman i olika lotter, äro huvudsakligen följande. Ägostyckning må ej ske, ej heller förordnande för lantmätare att verkställa ägostyckning meddelas, med mindre Konungens befallningshavande lämnar tillstånd till styckningen. Vid meddelande av sådant tillstånd skall iakttagas, att hemmanslott, som vid ägostyckning erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, varda tjänlig till jordbruk. Består hemmanslott huvudsakligen av skogsmark, må, ändå att lotten icke varder tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del av inägojorden, där sådant av särskilda omständigheter påkallas och hemmanets jordbruk icke därigenom märk-

ligen försvagas. Styckas inägojorden till olika hemmanslotter och finnes ej å hemmanet tillräcklig skogs- och betesmark för att bereda samtliga lotter erforderliga anslag i sådan mark, må tilldelningen därefter jämkas. För egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må hemman styckas annorledes än nu är sagt. Till inägojord räknas ej slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är av mindre värde.

Vad sålunda stadgats om slättermyrar och kärrängar av mindre värde är av synnerligen stor betydelse för det spörsmål, de sakkunnige på nådigt uppdrag hava under övertvägande, nämligen frågan om återförvärvande till kronan av de s. k. ströängarna eller de utom en fastighets egentliga ägoområde belägna spridda naturliga ängarna.

Dylika ströängar förekomma huvudsakligen inom lappmarkerna, men där är deras antal synnerligen stort. Enligt av de sakkunnige verkställd utredning uppgår arealen av ströängar, som utlagts vid avvitrningar inom Västerbottens läns lappmark ungefärligen till 58,700 hektar, varav belöper å ängar belägna på kronomark 51,800 hektar, på allmänning 6,300 hektar och inom enskildas områden 600 hektar. För Norrbottens läns lappmark utgör arealen av samtliga ströängar omkring 75,600 hektar, därav ängar, liggande å kronomark, upptaga en areal av 66,300 hektar, de å allmänning belägna 9,200 hektar samt ängar inom enskildas områden 100 hektar. I andra trakter av Norrland är ströängarnas förekomst ganska ringa. Den rättsliga karaktären hos sådana ängar inom lappmarkssocknarna skiljer sig jämväl i betydlig mån från vad som gäller om de ströängar, vilka förekomma här och där i det övriga Norrland. Man plägar därför i allmänhet med ströängar icke förstå andra ängar än dem, som tillhöra fastigheter inom lappmarkerna, och det är endast sådana ängar, som avses, när i det följande talas om ströängar.

Ströängarna äro i de flesta fall att hänföra till de av lagen åsyftade mindervärdiga slättermyrarna och kärrängarna. Med hänsyn till sin oftast avlägsna belägenhet och ringa avkastningsförmåga måste de anses vara av underordnat värde för jordbruket, åtminstone sedan detta nått en viss utveckling. Hinder möter således i de flesta fall icke att vid ägostyckning skilja dessa ängar från hemmanets inägolott och förena dem med skogs-lotten eller att bilda hemmanslotter, bestående allenast av en eller flera ströängar. De sakkunnige hava låtit utreda i vad mån sådant förekommit. Utredningens resultat framgår av följande tabell. Uppgifterna

äro hämtade från de i Västerbottens och Norrbottens läns lantmäterikontor förvarade ägostyckningshandlingar, som till slutet av november 1916 dit redovisats.

S o c k e n	Inägolotter			Skogslotter			Lotter, innefattande allenast ströäng		
	Antal	Ströängsareal		Antal	Ströängsareal		Antal	Areal	
		har	ar		har	ar		har	ar
<i>Västerbottens län.</i>									
Malå	24	372	78	46	945	77	7	147	76
Lycksele	128	1,321	29	11	123	92	—	—	—
Örträsk	19	122	41	6	83	42	—	—	—
Stensele	27	598	74	3	77	63	—	—	—
Sorsele	27	242	41	4	85	59	—	—	—
Åsele	82	1,225	70	3	35	23	—	—	—
Fredrika	33	272	54	1	—	98	—	—	—
Dorotea	38	632	63	1	—	94	1	126	03
Vilhelmina	85	1,699	92	9	251	25	3	154	41
Summa	463	6,488	42	84	1,604	73	11	428	20
<i>Norrbottens län.</i>									
Arvidsjaur	41	710	17	—	—	—	4	139	98
Arjeplog	10	462	18	2	33	86	—	—	—
Jokkmokk	46	1,580	55	—	—	—	9	312	09
Gällivare	148	7,812	36	12	771	29	68	3,036	00
Jukkasjärvi	2	115	34	—	—	—	—	—	—
Summa	247	10,680	60	14	805	15	81	3,488	07

Av berörda tabell framgår, att i Västerbottens läns lappmark — där genom ägostyckning å fastigheter, till vilka höra ströängar, uppkommit sammanlagt 558 hemmanslotter — 463 inägolotter och 84 skogslotter fått sig tilldelade ströängar, under det att de övriga 11 lotterna utgöras endast av ströängar. I Norrbottens läns lappmark hava av 342 på nyssnämnda sätt tillkomna lotter 247 inägolotter och 14 skogslotter bekommit ströängar, medan icke mindre än 81 lotter bildats av allenast ströängar. Av de styckade hemmanen tillhörde ett övervägande antal sågverksbolag. I Västerbottens läns lappmark äro dylika bolag ägare av samtliga de lotter, som bestå allenast av strö-

ängar, och skogslotter, som tillika innefatta ströängar, angivas endast i sju fall vara tillhöriga andra än bolag. Vad Norrbottens läns lappmark angår, ägas samtliga de här avsedda skogslotterna ävensom det stora flertalet ströängslotter av bolag; endast två ströängslotter äro i enskild hand, varjämte kronan i ett fall är innehavare av dylik lott.

De sakkunnige hava icke kunnat undgå att fästa sin uppmärksamhet vid de egendomliga fastighetsbildningar, varom här är fråga. Att ströängar, vilkas värde egentligen ligger i den höavkastning, desamma lämna, förenas med en huvudsakligen av skogsmark bestående hemmanslott, där något jordbruk icke kan drivas och ej heller är avsett att drivas och där således den naturliga höskörden icke blir av någon nytta för fastigheten, kan svårigen anses förenligt med sunda grundsatser för skapandet av nya fastigheter. Än mera olämpligt synes det vara att bilda självständiga hemmanslotter, bestående av endast ströängar. En sådan fastighet, kanske sammansatt av ett flertal spridda ängar, är av en så egendomlig art, oduglig som den är såväl till självständigt jordbruk som till skogsbruk, att något skäl, varför lagstiftaren bör tillåta en dylik styckning, knappast lärer kunna uppletas.

En undersökning av ströängarnas rättsliga natur giver också vid handen, att styckning av ett hemman på sådant sätt, att ströängarna antingen förenas med skogslott eller utläggas såsom särskild hemmanslott, måste anses stå i strid med de villkor, på vilka ängarna ursprungligen upplåtits och sedermera bibehållits under hemman och nybyggen.

Till belysning av frågan om den rätt, varmed ströängarna innehavas, må till en början erinras om stadgandena i reglementet den 24 november 1749 »för dem, som antingen redan bo och bygga i Lappland eller ock hädanefter till landets uppbrukande därstädes sig nedsätta vilja». I denna författning, vanligen kallad lappmarksreglementet, stadgas, att ingen äger »större rätt till hö- och skogmyror, varav en nybyggare kan hava tillfälle och nödigt sig i första början av nybyggets inrättande att betjäna, än så vida brist vara kan på andre när belägnare och till rödning dugeliga platser, och ingen annan nybyggare tillkommer, som slika myror bättre betarva torde». Vidare framgår av § 6 i samma reglemente, att den nybyggare, som tidigare slagit sig ned, hade skyldighet att finna sig i jämkning för den, som senare sökte nybyggesrätt, och ägde han därvid icke fordra vederlag för avträdd mark i vidare mån än att »intet upparbetat åker- eller ängsland kan honom fränkännas och någon annan tilläggas, utan med hans goda vilja och emot betalning, som arbetet hans prøves värt vara». Därjämte är att

lägga märke till den beskrivning, som lämnas på mark, vilken skulle anses såsom odlad. I § 7 föreskrives härom: »Ej må någon räkna sig hava uppodlat och nedlagt arbete å sådane ställen, varest han upprest en eller annan höstack, hässja eller lada till inrymmande av det hö eller foder, som själva naturen, utan dikning och rothuggning, giver. Men för uppodlad må den trakt och lägenhet anses, som igenom kärrs och mossars utdikande samt träns barkande och rothuggande gjorts nyttig och brukbar till åker och äng». Av dessa bestämmelser torde med full tydlighet framgå, att utängarna lämnades nybyggaren i syfte att understödja jordbruket, medan detta ännu befann sig på ett mera primitivt stadium. Meningen har uppenbarligen varit, att sedan mark uppbrutits och odlats kring gården, bruket av utängarna skulle övergivas och ängarna utan vidare återfalla till kronan.

Föreskrifterna i nådiga stadgan den 30 maj 1873 om avvitrning i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker gingo i samma riktning. Enligt § 19 i nämnda stadga, sådan paragrafen lyder enligt nådiga kungörelsen den 9 november 1877, skulle vid områdestilddelningen varje område läggas i ett skifte, innefattande både skogsmark och inägor eller, där sådant utan verklig skada för någon delägare ej kunde äga rum, i så få skiften, omständigheterna medgäve; men skulle flera skiften än fyra anses erforderliga, eller fråga uppstå om egentliga skogsanslagets läggande i mera än ett skifte, skulle ärendet underställas Konungens befallningshavande. Vidare skulle varje delägare bibehållas vid sina inägor, såvitt de fölle inom skogsområdet. För beredande av så lämpligt skifte, belägenheten medgäve, vore delägare pliktig att med sina inägor, i den mån de ej skulle falla inom det blivande skogsområdet, ingå i ägoutbyte med annan delägare eller med kronan, evad det å någondera sidan yrkades eller ej. Mark, som utan att vara odlad innehades av hemmansägare eller åbo eller nybyggare, skulle, såvitt den ej för hemmanets eller nybyggets bestånd erfordrades, kunna för beredande av lämpligt skifte innehavaren fränhändas utan vederlag, men vore marken odlad och till hemmanet eller nybygget i behörig ordning upplåten eller av ålder lydande, finge den ej innehavaren fränhändas utan emot vederlag av annan mark, som vore odlad eller till odling tjänlig.

Med hänsyn till såväl gängse språkbruk som den nyss anförda bestämmelsen i 1749 års reglemente angående vad som må anses såsom odlad mark synes det vara klart, att utängarna icke i allmänhet kunna betraktas såsom odlade. Det torde vara i rena undantagsfall, som å dessa ängar är nedlagt så mycket arbete, att benämningen odlad

mark därigenom kan anses motiverad. Enligt avvitringsstadgan kunde således utångarna i allmänhet, i den mån de icke erfordrades för hemmanets eller nybyggets bestånd, frånhandas innehavaren utan något som helst vederlag i annan mark.

Föreskrifterna i 1873 års avvitringsstadga angående den ouppodlade markens behandling vid ägoutbyten inneburo en fullt följdriktig tillämpning av de principer, som fastslagits i 1749 års lappmarksreglemente. Det visade sig emellertid, att ett strängt genomförande av avvitringsstadgans regler för skiftesläggningen mötte starkt motstånd hos befolkningen och, tillämpade i hela sin utsträckning, i många fall skulle vålla fastighetsinnehavarna avsevärda trångmål. Den utveckling av jordbruket, man tidigare väntat, hade nämligen i allmänhet uteblivit. Genom inrotad vana fasthöllo lappmarksinvånarna vid det tillsynes så bekväma ängsbruket. Bristande upplysning om rationella jordbruksmetoder och befolkningens fattigdom gjorde också sitt till för att hålla tillbaka övergången till ett bättre jordbrukssystem. Till dessa omständigheter kom även det förhållande, att svårigheter i många fall måste möta att, då enligt avvitringsstadgan vederlag borde lämnas för ångar, som erfordrades för hemmans eller nybygges bestånd, finna någon lämplig kronomark, som kunde gå i utbyte mot ströångarna. Följden härav blev, att Kungl. Maj:t efter framställningar från invånarna i lappmarkssocknarna genom särskilda nådiga brev — den 12 juli 1878 för Arvidsjaurs socken, den 20 juni 1879 för Västerbottens län, den 22 juni 1883 för Gellivare socken, den 5 april 1889 för Jokkmokks och Arjeplogs socknar, den 18 augusti 1893 för Jukkasjärvi socken och den 19 oktober 1894 för Enontekis, numera Karesuando socken — fann sig föranlåten medgiva, att de flera eller färre å kronomark belägna spridda ängslägenheter, vilka tillhörde hemman eller nybyggen, finge tillsvidare, innan de kunde mot annan mark utbytas, bibehållas under hemmanen eller nybyggena utan att från kronomarken genom uppdragna rågångar avskiljas och under tiden endast såsom ett skifte beräknas.

Detta medgivande torde rättsligen sett icke hava inneburit något annat än ett uppskjutande till framtiden utav avvitringsåtgärderna i fråga om dessa ångar. Hade meningen varit, att avvitringen å de fastigheter, vilka fingo ströångar sig tillagda, skulle anses såsom till fullo avslutad och skiftesstadgan således äga tillämpning å de ägoutbyten, som förutsattes skola ske, hade ett medgivande om ångarnas bibehållande tillsvidare icke varit erforderligt. Även utan ett dylikt förklarande hade ångarna varit underkastade skiftesstadgans regler om

ägoutbyten. Vad man med förbehållet åsyftade var att bereda kronan längre gående möjlighet till ängarnas återtagande, något som tydligt framgår av flera utav de utlåtanden från olika myndigheter, vilka avgåvos i anledning av de hos Kungl. Maj:t gjorda framställningarna om ängarnas bibehållande. Förbehållet om ängarnas utbytande måste jämväl anses innebära, att det är kronan och icke den enskilde, som äger bestämma tiden för bytet; kronan kan icke anses skyldig att närhelst så påfordras tillhandahålla annan mark i stället för ängarna. Det torde således vara klart, att när kronan önskar återtaga ströängarna, detta skall äga rum genom en förrättning under avvitringsförfarandets former.

Den nu utvecklade uppfattningen om arten av de ägoutbyten, som ströängarna äro underkastade, har jämväl i ett särskilt fall vunnit erkännande av landets högsta lagskipande myndighet. I ett av Kungl. Maj:t den 4 april 1889 meddelat utslag, där fråga gällde ett dylikt ägoutbyte i sammanhang med laga skifte å hemman inom Västerbottens läns lappmark, förklarades, att ägoutbyte icke kunde mot kronans bestridande äga rum, enär kronan måste anses hava förbehållit sig rätt att bestämma såväl tiden, när ängarna skulle mot vederlag av annan mark avträdas till kronan, som ock vad mark, som skulle givas i vederlag.

Vad nu anförts skulle möjligen följdriktigt kunna anses medföra, att ett inom lappmarken beläget hemman, till vilket höra ströängar, icke kunde bliva föremål för laga skifte och således icke heller för ägostyckning. Om nämligen avvitringen å ett dylikt hemman icke kan anses avslutad och hemmanet alltså, såvitt angår ströängarna, ännu icke fått sitt område slutligen bestämt, kunde man vilja göra gällande, att 9 § skiftesstadgan, som föreskriver, att skifte ej må ske förrän fastställd avvitring föregått, skulle vara tillämplig i föreliggande fall. Emellertid torde detta vara att driva den uttalade åsikten alltför långt. I praxis har heller aldrig rått någon tvekan om, att den omständigheten, att ett hemman innehar ströängar, å vilka omförmälda nådiga brev för lappmarkssocknarna äga tillämpning, skulle utgöra hinder för laga skifte, hemmansklyvning eller ägostyckning å hemmanet. Vid de många skiften och ägostyckningar, som ägt rum å dylika hemman, hava ängarna betraktats såsom annan hemmanet tillhörig mark, om än de säregna förhållanden, som äro förbundna med ströängarna, understundom föranlett, att ängarna i vissa avseenden kommit att vid förrättningarna behandlas något olika mot övriga ägor.

Medgiver man emellertid, att klyvning må äga rum å hemman,

till vilket höra ströängar, är därmed dock ej givet, att man vid skiften eller, såsom här närmast är i fråga, vid ägostyckningar alldeles kan lämna å sido den särställning i rättsligt avseende, ängarna intaga i förhållande till hemmanets övriga jord. Man torde sålunda, när det gäller ägostyckningar å dessa fastigheter, särskilt böra fasthålla vid två för spörsmålet angående ströängarna grundläggande satsen, den ena, att ängarna äro av kronan tillsvidare upplåtna i syfte att med deras naturliga höavkastning understödja hemmanets jordbruk, den andra, att ängarna kunna när som helst av kronan utbytas mot vederlag i annan mark enligt avvitringsförfarandets normer.

Sett från dessa synpunkter framstår i öppen dag olämpligheten av ägostyckningar, där ströängarna behandlats, på sätt den av de sakkunnige verkställda ovan omnämnda utredningen utvisar. En fastighets ströängar måste, enligt vad som framgår av det förut sagda, betraktas endast såsom ett slags tillfälligt bihang till åkerbruksjorden. Ehuru bruket av ströängarna för närvarande i allmänhet måste anses ganska oekonomiskt, kan man dock ej förbise den nytta, lappmarksfastigheterna i flera fall kunna draga av höavkastningen från dessa ängar. Att skilja ängarna från jordbruksmarken och av desamma bilda självständig hemmanslott kan således icke gärna vara riktigt. Förenas ströängen med en för övrigt huvudsakligen av skogsmark bestående hemmanslott, står ävenledes detta uppenbarligen i strid med själva grunden för ängarnas upplåtelse, vilken ju är den, att ängarna skola stödja jordbruket. Även om det någon gång, såsom då en del av inägojorden tillagts skogsloten, skulle kunna vara möjligt att idka jordbruk å en dylik hemmanslott, varvid avkastningen från ängarna kunde få värde för brukaren, kunna dock dessa få undantagsfall icke rättfärdiga en i allmänhet så olämplig fastighetsbildning. Någon giltig orsak till att de ägostyckade hemmanens ägare, oftast sägverksbolag, låtit verkställa styckningarna på detta sätt, torde vara ganska svår att finna. När bolagen stycka sina hemman för att genom försäljning kunna avhända sig den för dem mindre värdefulla inägojorden och behålla så mycket som möjligt av skogsmarken, synas de icke hava några som helst skäl att skilja ströängarna från jordbruksloten. Förklaringen till bolagens önskan att åt sig bibehålla dessa ängar torde i allmänhet vara den, att bolagen hysa förhoppningar, att när ängarna en gång skola utbytas, vederlaget kommer att bestå av skogsmark.

Ängarnas särskiljande från den egentliga inägojorden är därjämte ägnat att för kronan hindra eller försvåra utövningen av rätten att, när så finnes lämpligt, i avvitringsväg utbyta ängarna mot annan mark.

Detta är särskilt fallet i fråga om hemmanslotter, bestående uteslutande av ströängar. Tvekan kan här uppstå, huruvida det över huvud taget enligt gällande bestämmelser är möjligt att sålunda göra en fastighets hela ägområde till föremål för ägoutbyte.

De sakkunnige vilja jämväl framhålla, hurusom ägostyckningar, utförda på sätt som nu sagts, komma att i hög grad försvåra lösningen av den på dagordningen stående viktiga frågan om ströängarnas återförvärvande till kronan. Att en dylik lösning kommer till stånd, anse de sakkunnige vara synnerligen angeläget. Under de utredningar, de sakkunnige haft om händer, har det allt tydligare framstått, att förvärvande åt kronan av ströängarna är av mycket stor betydelse för förverkligandet av tanken på en mera omfattande kolonisation av kronomark inom lappmarkerna. Ängarna utgöras nämligen i allmänhet av myrmark, som i stort antal fall torde med lätthet kunna odlas. För de nuvarande innehavarna äro ängarna visserligen i nämnda hänseende esomoftast av mindre värde. De ligga merendels för långt från den fastighet, vartill de höra, för att med fördel kunna därifrån brukas i odlat skick, och utan tillgång till åtminstone så mycket av kringliggande fastmark, som erfordras till boplats, kunna de ej heller göras till föremål för självständigt jordbruk. Återfalla däremot ängarna till kronan, som äger den omgivande marken, skulle en del av dem lämpligen kunna med tillägg av någon fastmark upplåtas till nya odlingslägenheter. Inom lappmarkerna är emellertid ströängarnas förekomst så stor att det knappast torde finnas någon kronomark, som kan ifrågakomma för kolonisationsändamål, där ej en högst avsevärd del av den odlingsbara myrmarken består av dylika ängar, tillhörande hemman eller nybyggen. Skall något kunna göras för främjande av nya bosättningar i dessa trakter, är det ett oeftergivligt villkor, att ströängarna i stor omfattning göras disponibla för odling. Varje åtgärd, som undanröjer hindren för återförvärvande åt kronan av ströängarna, främjar alltså i hög grad fråga om kolonisationen av lappmarkerna.

Vid övervägande av förslag om beredande av rättslig möjlighet för kronan att komma i besittning av ströängarna hava de sakkunnige kommit till insikt, att här omtalade styckningar av hemman, som innehava ströängar, äro ägnade att i många fall förhindra ett återförvärvande till kronan av ströängarna på ett för kronan och det norrländska jordbruket lämpligt sätt. I vilken riktning ett förslag om ströängarnas återförande i kronans besittning än kommer att gå, synes det dock vara uppenbart, att målet icke kan nås genom att kronan i

större utsträckning använder sin rätt att genom ägoutbyten förvärva ängarna. Bland annat kommer svårigheten att finna lämplig vederlagsmark att i många fall lägga hinder i vägen för en sådan lösning. Utan att ännu hava kommit till en bestämd ståndpunkt i frågan, tänka sig de sakkunnige en indragning av ströängarna genomförd efter ungefärligen samma grundsats, som genom den av Kungl. Maj:t den 30 december 1916 utfärdade kungörelsen om tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark är fastslagen beträffande ströängar ovan odlingsgränsen i nämnda lappmark. Ett återförvärvande av ströängarna skulle i så fall, enligt de sakkunniges mening, kunna genomföras på det sätt, att staten lämnade viss ersättning i penningar för ängarna, men på samma gång sörjde för att denna ersättning alltid komme den fastighet, som innehaft ströängarna, till godo genom att ersättningen användes till odlings- eller andra förbättringsarbeten å densamma. De sakkunnige anse sig icke behöva närmare utveckla, hurusom inlösen av ängarna efter dessa grundsatser försvåras eller rent av omöjliggöres, för den händelse ängarna vid ägostyckning läggas till annan hemmanslott än sådan, där jordbruk skall drivas.

I den närmast föregående framställningen har förutsatts, att ströängarna äro belägna å kronomark. Emellertid förekomma, såsom tidigare anmärkts, ströängar även å allmänning, i en del fall ligga de till och med inom enskilda fastigheters ägoområden. Medgivandet om ängarnas bibehållande avsåg visserligen endast de å kronomark belägna spridda ängslägenheterna, men i tillämpningen gavs åt det samma den vidsträckta tolkning, att samtliga ängar utom fastigheternas ägoskiften bibehöllos under fastigheterna, oavsett om de lågo inom kronomark eller ej.

Någon olikhet i rättsligt avseende mellan ströängar, belägna å kronomark, och de å allmänning eller inom enskildas områden liggande ängarna förefinnes icke. De faktiska förhållandena kunna ställa sig något olika i det ena eller andra fallet, men tillräcklig anledning att i ägostyckningsavseende behandla ängar, som ej ligga på kronomark på annat sätt än dem, som äro belägna inom dylik mark, torde icke förefinnas. Även här böra utvägar stå öppna för kronan att återförvärva ängarna.

Av vad de sakkunnige sålunda utvecklat torde framgå, att 1909 års ägostyckningslag för Norrland, när det gäller hemman, till vilka höra ströängar, lämnar tillfälle till styckningar, som ur flera synpunkter

icke kunna anses lämpliga och dessutom måste anses stridande mot de för ströängarna gällande rättsreglerna. Då härtill kommer, att dylika ägostyckningar skulle i avsevärd grad öka svårigheterna för lösningen av frågan om ängarnas återförvärvande till kronan, hålla de sakkunniga före, att en lagändring i syfte att förhindra sådana styckningar måste med det allra snaraste komma till stånd. Härtill syftar det av de sakkunniga utarbetade förslaget till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

Den föreslagna lagen är avsedd att gälla endast provisoriskt, för tiden till den 1 januari 1923. Huru förhållandena skola ordnas, om och när en slutlig lösning av ströängsfrågan kommer till stånd, beror i mycket på innehållet av de bestämmelser, som skola reglera ängarnas återförvärvande åt kronan. Lämpligast torde därför vara att begränsa giltighetstiden på förslaget sätt. Inom denna tid måste i varje fall det förslag, som de sakkunniga hava för avsikt att framlägga angående inlösen av ströängarna, antagas hava blivit slutligen prövat och de i följd därav tilläventyrs beslutade åtgärderna börjat genomföras.

En lag av den art som den föreslagna bör givetvis, om densamma effektivitet ej skall gå förlorad, träda i tillämpning omedelbart efter densamma promulgerande. Det torde därjämte vara nödvändigt att giva lagen tillbakaverkande tillämpning i så måtto, att densamma får avseende jämväl å ägostyckningar, angående vilkas verkställande ansökan om tillstånd gjorts redan före lagens ikraftträdande. Man kan eljest befara, att utvägar skulle öppnas att på förhand delvis ointetgöra lagens verkan. Det är ganska sannolikt, att under den tid, som förflyter efter det förslaget kommit till allmänhetens kännedom och till dess lagen hinner promulgeras, de som vilja undgå lagens verkningar skulle skynda sig att anhålla om tillstånd till de önskade ägostyckningarna. Detta gäller särskilt om sådan ägostyckning, som avses i 2 § i 1896 års lag, enligt vilken ägare till hemman är berättigad att oberoende av fråga om försäljning få hemmanet styckat. Har ansökan om tillstånd till sådan ägostyckning gjorts efter det lagförslaget kan antagas hava blivit känt, bör lagen tillämpas å dylik ägostyckning. När det gäller ägostyckning enligt 3 § i 1896 års lag är faran för åtgärder i syfte att undgå lagens verkningar visserligen mindre, enär annan persons medverkan till ett försäljningsavtal här förutsättes. Kravet på lagens effektivitet under övergångstiden synes dock kräva, att lagen i här avsedda fall göres tillämplig, där avhandling, på grund

varav ägostyckning sökes, upprättats efter det förslaget kommit till allmänhetens kännedom och tillstånd till ägostyckningen före lagens ikraftträdande sökts men ännu icke lämnats.

I sammanhang med överbäggande av frågan om ströängarnas behandling vid ägostyckningar torde det vara av vikt att tillse, huruvida jämväl föreskrifterna om jordavsöndring öppna utvägar till bildande av sådana helt eller delvis av ströängar bestående fastigheter, vilkas tillkomst på de skäl, de sakkunnige framhållit, icke är önskvärd.

I 1896 års lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring upptogos ursprungligen icke några särskilda föreskrifter angående avsöndring från hemman inom de norrländska länen, utan ägde även i dessa trakter den allmänna regeln tillämpning, att avsöndring för alltid kunde omfatta till och med en femtedel av hemmanets ägovidd. Norrlandskommittén framhöll emellertid i sammanhang med framläggande av förslag till särskilda bestämmelser om ägostyckning i Norrland, att om de föreslagna stadgandena skulle bli effektiva, det vore nödvändigt att i någon mån ändra gällande bestämmelser om jordavsöndring. Kommittén befarade, att därest inskränkningar i ägostyckningsfriheten komme till stånd, man skulle söka begagna sig av de utvägar, som enligt lagen stode öppna att få inägorna i sin helhet utbrutna från hemmanets övriga mark genom jordavsöndring. I Norrland utgjorde nämligen inägojorden på ett hemman långt ifrån femtedelen av dess sammanlagda ägovidd, och det finnes sålunda intet hinder för att under jordavsöndringens form från skogsmarken avskilja endast den odlade marken.

Det av kommittén i anslutning till denna uppfattning framlagda förslaget föranledde en den 31 augusti 1907 utfärdad lag angående ändring i 20 § 1 mom. och 22 § av 1896 års lag. De nya stadgandena innebära, att inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ej får avsöndras inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas, och i allmänhet ej heller mera än en femtedel av hemmanets ägovidd. På Konungens befallningshavande skall dock liksom i övriga fall av jordavsöndring ankomma att, där omständigheterna därtill föranleda, tillåta avsöndring av större ägovidd, och skola särskilt bestämmelserna för nämnda sex län icke utgöra hinder för meddelande av tillstånd till

avsöndring, där denna erfordras för egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller dylikt.

Dessa föreskrifter giva vid handen, att något hinder att avsöndra ströäng icke föreligger i annan mån än att avsöndring i allmänhet icke må omfatta mera än en femtedel av fastighetens ägovidd, och att, såvitt ströäng skall räknas såsom inägojord, avsöndring ej må ske i den omfattning, att jordbruket därigenom märkligen försvagas.

I sammanhang med den av de sakkunnige verkställda utredningen angående förfarandet vid ägostyckningar å de inom lappmarkssocknarna belägna hemman, till vilka höra ströängar, hava de sakkunnige låtit verkställa undersökning, i vad mån genom jordavsöndringar inom lappmarkerna tillkommit fastigheter, vilka helt eller delvis bestå av ströängar.

Resultatet av denna undersökning, verkställd med ledning av de i Västerbottens och Norrbottens läns lantmäterikontor förvarade avsöndringsakterna, framgår av följande översikt:

S o e k e n	Avsöndring, uteslutande bestående av ströäng			Avsöndring, bestående av ströäng jämte annan mark		
	Antal	Areal		Antal	Ströängsareal	
		har	ar		har	ar
<i>Västerbottens län.</i>						
Malå	6	20	03	2	38	55
Lycksele	16	41	80	5	19	96
Stensele	7	31	79	—	—	—
Sorsele	1	4	40	—	—	—
Åsele	2	5	56	1	2	52
Vilhelmina	5	22	16	2	25	23
Summa	37	125	74	10	86	26
<i>Norrbottens län.</i>						
Arvidsjaur	4	21	88	2	21	65
Arjeplog	1	11	78	—	—	—
Gällivare	1	13	25	—	—	—
Jukkasjärvi	2	18	25	—	—	—
Summa	8	65	16	2	21	65

Utredningen visar alltså, att det endast är i ett relativt litet antal fall, som ströängar gjorts till föremål för avsöndring. Av de 57 avsöndringar, som här äro i fråga, är det emellertid icke mindre än 45, där det avsöndrade jordområdet uteslutande består av ströäng, i övriga 12 fall utgöres avsöndringen av en eller flera ströängar jämte annan mark.

Vad de sakkunnige anfört om olämpligheten av att genom ägostyckning bilda hemmanslotter, bestående uteslutande av ströängar eller av skogsmark jämte sådana ängar, äger uppenbarligen sin giltighet även när det gäller så beskaffade avsöndringar. Härtill kommer, att om av en eller annan anledning hos fastighetsinnehavaren förefinnes en önskan att skilja ströängarna från inägojorden, det ligger nära tillhands, att, i den mån en dylik uppdelning av ägoväldet icke låter sig genomföras på ägostyckningens väg, han tillgriper jordavsöndring för att få fram en sådan utbrytning av mark.

Ett tilläpande å bestämmelserna om jordavsöndring av samma grundsats som de sakkunniga föreslagit för ströängars behandling vid ägostyckning, skulle leda till ett stadgande av innehåll, att avsöndring icke må innefatta uteslutande ströäng och att avsöndring, som avser annan mark jämte ströäng, icke skulle kunna komma till stånd, med mindre avsöndringen är så beskaffad, att densamma kan anses tjänlig för jordbruk. Emellertid skulle ett dylikt stadgande medföra en säkerligen mången gång besvärlig och ömtålig prövning i fråga om det avsöndrade områdets lämplighet såsom självständig jordbruksfastighet och innebära en avvikelse från den allmänna regeln för bedömande av en avsöndrings laglighet, enligt vilken endast tillses, att stamfastighetens jordbruk ej genom avsöndringen försvagas, men hänsyn icke toges till huru avsöndringen blir beskaffad. Några berättigade intressen från fastighetsinnehavarnes sida torde knappast trädas för nära, om man tillsvidare upphävede rätten att avsöndra ströängar. Då ströängarna, merendels bestående av myrmark, icke utan tillgång till den kringliggande marken lämpa sig för nya bosättningar, torde något behov av rättighet att avsöndra enbart ströängarna sällan föreligga. Detsamma måste anses gälla i fråga om avsöndring av ströäng jämte annan mark, en form för avsöndring, vilken, enligt vad utredningen visar, hittills mycket sällan förekommit.

Bör det alltså stadgas såsom allmän regel, att ströängar icke få genom avsöndring skiljas från den fastighet, vartill de höra, synes dock ett dylikt förbud icke böra bliva undantagslöst gällande. För den hän-

delse på kronomark belägna ängar avsöndras och försäljas till kronan, äger vad ovan framhållits om olägenheterna av ströängsavsöndringar icke tillämplighet. Kronan har redan nu i åtskilliga fall efter avtal med ströängsinnehavare förvärvat dylika ängar, därvid desamma genom avsöndring skilts från stamfastigheten. Kan kronan på frivillighetens väg komma till en uppgörelse med ängsinnehavarna, bör naturligtvis icke för kronans förvärv av ängarna det hinder uppställas, att dessa icke kunna bli föremål för avsöndring. Kronan, som äger marken omkring ängarna, kan uppenbarligen tillgodogöra sig ängarna på ett helt annat sätt än den enskilde innehavaren. Därvid kommer i första hand i fråga upplåtelser till nya jordbrukslägenheter, men ströängarnas besittning kan vara av vikt för kronan jämväl ur skogsvårdens synpunkt, i det att härigenom skulle möjliggöras en för ett rationellt skogsbruk mången gång nödvändig utdikning av kronoparkerna. Någon anledning att förhindra dylika avsöndringar till kronan föreligger ej heller ur synpunkten av att fara eljest skulle vara för handen, att de föreslagna stadgandena om ägostyckning skulle kunna kringgås.

I fråga om ströäng, som är belägen inom allmänning, synes jämväl ett undantag kunna göras från det allmänna förbudet mot avsöndring. I den mån ängen och den kringliggande marken komma i samma ägares hand och anledning ej finnes till antagande att denna gemensamhet i äganderätten skall upphöra, givas inga skäl att förbjuda avsöndring av ängen. Även här kan det ur skogssynpunkt vara önskvärt, att ägaren till skogen kommer i besittning av ängarna. Överlåtes alltså en ströäng inom allmänning å delägarna i allmänningen, bör fastställelse å en dylik avsöndring kunna meddelas.

I ett fåtal fall förekommer, såsom förut anförts, att ströängarna äro belägna inom området för främmande fastigheter. Det kan ifrågasättas, huruvida även beträffande dylika ängar undantag bör göras från förbudet mot avsöndring i så måtto, att då innehavaren av den fastighet, varå ströängen är belägen, förvärvade ängen, avsöndring borde kunna äga rum. Häremot torde emellertid kunna göras gällande, att då enligt nuvarande lagstiftning sammanläggning av de skilda fastigheterna icke kan ske, någon säkerhet icke förefinnes, att ej ängen och den omgivande marken antingen genom frivillig överlåtelse eller på exekutiv väg övergår till olika innehavare. Tillräcklig anledning har därför icke syntts föreligga att i fråga om dessa ängar avvika från det allmänna förbudet mot avsöndring.

På nu angivna grundsatser vilar det av de sakkunnige utarbetade

förslaget till lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark.

På samma skäl, de sakkunnige anført i fråga om den föreslagna lagen om ströängars behandling vid ägostyckning, torde åt förevarande lag böra givas endast provisorisk giltighet.

A.T.